

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
klassiõpetaja õppekava

Ebbe-Diisa Põld

KOOLIKIUSAMISE JUHTUDE KIRJELDUS ÕPETAJATE ARVAMUSEL

Magistritöö

Juhendaja: kaasprofessor Kristi Kõiv

Tartu 2025

Kokkuvõte

Koolikiusamise juhtude kirjeldus õpetajate arvamusel

Töö eesmärgiks oli välja selgitada tõsise ja viimase koolikiusamise juhu kirjeldus õpetajate arvamuse alusel. Kolme kooli õpetajad (n=20) ühest Eesti piirkonnast osalesid pilootuurinus, kirjeldades selliseid juhtumeid avatud vastustega e-küsimustiku abil. Õpetajate vastuseid kahele uurimisküsimusele (*Kuidas kirjeldavad õpetajad viimast õpilasevahelist kiusamise juhtu? Kuidas kirjeldavad õpetajad tõsist õpilastevahelist kiusamise juhtu?*) analüüsi sisuanalüüsi metoodikat kasutades. Analüüsi tulemused näitasid, et viimase koolikiusamisjuhu kirjeldused sisaldasid eelkõige erinevaid kiusamisvorme nagu füüsiline kiusamine, asjade äravõtmine/kahjustamine, verbaalne- ja küberkiusamine. Tõsiste koolikiusamise juhtude kirjeldustes tõid uuritavad õpetajad välja kiusamise kui agressiivse käitumise olemuse seoses korduvuse ja ajalise kestvusega. Nähtus, samuti, et mõned õpetajad pidasid iga juhtumit tõsiseks, teised aga mainisid, et ei ole selliste kiusamisjuhtudga kokku puutunud. Tulemused viitavad sellele, et õpetajate teadlikkus koolikiusamise juhtude määratlemisel võib mõjutada seda, kuidas koolikiusamist märgatakse.

Võtmesõnad: õpilastevaheline kiusamine, õpetaja arvamus, tõsine kiusamise juht, pilootuurimus

Abstract

Description of school bullying incidents according to teachers' opinions

The aim of the study was to identify the description of serious and recent school bullying incidents based on teachers' opinions. Teachers from three schools (n=20) from one Estonian region participated in a pilot study, describing such incidents using an open-ended e-questionnaire. Teachers' responses to two research questions (How do teachers describe the latest bullying incident between students? How do teachers describe a serious bullying incident between students?) were analyzed using the content analysis methodology. The results of the analysis showed that descriptions of the latest school bullying incident primarily included various forms of bullying such as physical bullying, taking/damaging things, verbal and cyberbullying. In their descriptions of serious school bullying incidents, the teachers under study highlighted the nature of bullying as aggressive behavior in relation to its repetition and duration. The phenomenon, also, that some teachers considered each case

serious, while others mentioned that they had not encountered such bullying cases. The results suggest that teachers' awareness of defining bullying cases may affect how bullying is perceived.

Keywords: bullying among students, teacher opinion, serious bullying case, pilot study

Sisukord

Sissejuhatus	5
Kirjanduse ülevaade	6
Kiusamise olemus ja tunnused	6
Kiusamise liigid	7
Kiusamises osalejate rollid	8
Kiusamise tagajärjed ja ennetamine	11
Võimalikud õpetajate reageerimisviisid koolikiusamisjuhtudele	13
Metoodika	15
Valim	15
Andmekogumine	16
Andmeanalüüs	17
Tulemused	18
Viimane kiusamisjuhtum kirjeldus	18
Viimane tõsine kiusamisjuhtum	20
Arutelu	22
Uurimuse piirangud ja soovitused edaspidiseks	24
Tänuõnad	25
Autorsuse kinnitus	25
Kasutatud kirjandus	26

Sissejuhatus

Kiusamine on noorte agressiivse käitumise üks levinumaid vorme (Pikksööt, 2024).

Kiusamise ohvritel esineb tihti psühhosomaatilisi terviseprobleeme ja nende enesehinnanguline tervis on kehvem (Due *et al.*, 2005), nende hulgas on rohkem ülekaalulisi või rasvunud noori (Hammar *et al.*, 2020), nad võivad kogeda depressiooni ja ärevushäireid ning ekstreemsematel juhtudel ka enesetapumõtteid ja teha enesetapukatseid (Kaltiala-Heino *et al.*, 2000).

Õppetööle täielikult keskendumiseks peab laps end tundma selles keskkonnas turvaliselt. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Lastefondi (UNICEF) andmetele toetudes ei tunne miljonid lapsed üle maailma end koolikeskkonnas turvaliselt (Islam & Wylie, 2018). Õpetajate hinnangute uurimine koolikiusamise kohta annab olulise pause nende arusaamadest, hoiakutest ja koolikiusamisega seoses sekkumiste kavandamisest.

Uurimuses “Kiusamise levimus Eesti noorte seas ja sellega seotud tegurid” välja toodud, et kiusamine koolikeskkonnas on alates 2006. aastast vähenenud: 2006. aastal oli korduvalt kiusamist kogunud õpilaste osa 22%. Kiusamise ohvriks satuvad poisid ja tüdrukud sama sageli ning see väheneb oluliselt vanusega (Pikksööt, 2024). Võrreldes 2018. aasta uuringuga on vähemalt korra kiusatute osakaal oluliselt vähenenud nii poiste kui tüdrukute hulgas, kõige enam aga 11-aastaste poiste ja 11-aastaste tüdrukute seas (vastavalt 8% ja 6% võrra) (Pikksööt, 2023).

Viimase viie aasta jooksul on läbi viidud mitmeid uuringuid, kus uuritakse õpilaste kokkupuuteid kiusamisega. Ühe näitena võib välja tuua uurimuse (Pikksööt, 2004) milles; uuriti kiusamise levimus koolinoorte seas ja kiusamisega seotud riskitegureid. Aastal 2020 uuriti KiVa programm küberkiusamist distantsõppe ajal (Kiusamisvaba kool, 2020). Ka on näiteks uuritud õpetajate ja sotsiaalpedagoogide kiusamiskäitumise kogemust ja sotsiaalset heaolu (Aia-Utsal & Kõiv, 2025), kuid vähemalt Eesti siseselt puudub uuring kuidas hindab õpetaja koolikiusamisjuhtumeid.

Kirjanduse ülevaade

Kiusamise olemus ja tunnused

Kiusamine on agressiivne käitumine, kus kiusaja teeb tahtlikult kahju või valu teisele, kusjuures see võib olla nii füüsiline (löömine, tagumine, raha või asjade ära võtmine jne) või psühholoogiline (narrimine, sotsiaalne isolatsioon jne) ning sellist käitumist võib teostada nii üks laps/nooruk kui ka terve grupp (Kõiv, 2003). Kiusamine on proaktiivne agressiooni vorm, mis esineb korduvalt ja mida iseloomustab asümmeetriline võimusuhe, mis teeb kannatanutel raskeks vastuhakkamise (Olweus, 1993, 2013). Kiusamist iseloomustab kolm kriteeriumi (Kaukiainen & Salmivalli, 2009; Kõiv, 1997; Menesini & Salmivalli, 2017; Salmivalli, 2010; Smith & Brain, 2000; Sullivan *et al.*, 2004): (1) korduvus ehk see võib kesta nädalaid, kuid või aastaid; (2) tasakaalutus võimuses – kiusaja on ohvrast tugevam ning tal on rohkem võimu; (3) tahtlik agressioon – eesmärgiks on teha teisele tahtlikult haiget.

Koolikiusamine on selline agressiivne tegevus koolikeskkonnas õpilaste vahel, mille spetsiifilisteks tunnusteks on korduvus ja asümmeetrilised võimusuhted ning see võib olla nii psühholoogiline kui ka füüsiline (Kõiv, 2003). Vahel ongi kiusamist nimetatud ka kaaslaste vaheliseks väärkohtlemiseks koolikeskkonnas (Olweus, 1999, viidatud Kõiv, 2003). Nimelt, nii koolikiusamine kui ka lapse väärkohtlemine on agressiivse käitumise kui üldmõiste alaliigid, kus agressor kuritarvitab tahtlikult oma võimu/jõudu ohvri suhtes ning selline käitumine leiab aset korduvalt pika aja jooksul. Samas on koolis palju sellist agressiivset käitumist, mis pole kiusamine, näiteks kahe vaimselt ja füüsiliselt sama tugeva õpilase vaheline konflikt või käsikähmlus (Kõiv, 2003).

Siiski tuleb tähele panna, et koolikiusamine mõiste kasutamine igapäevases kõnepruugis ei kattu täielikult selle mõiste teadusliku määratlusega. Agressiivse käitumise tähendus tavakeeles on sageli oluliselt laiem ning hõlmab erinevaid emotsionaalseid, verbaalseid ja sotsiaalseid tegutsemisviise, mis ei pruugi teaduslikes käsitlustes alati agressiooni tähistada. Nagu rõhutab Kõiv (2003), on probleemiks just see, et mõiste „vägivald“ omandab argikeeles sageli kõikehõlmava, mõnikord ka ülemääraselt dramatiseeriva tähenduse, mis ei võimalda teha täpseid sisulisi eristusi erinevate kahju tekitavate käitumisvormide vahel. Selline mõiste ähmastumine võib omakorda mõjutada nii sekkumiste sisulist adekvaatsust kui ka koolipersonali valmisolekut probleemidega süsteemselt ja tõenduspõhiselt tegeleda.

Koolikiusamine kui sihipärane, korduv ja ohvrile kahju tekitav tegevus (vt nt Olweus, 1993) ei pruugi seega õpetajate tajudes alati kattuda vägivalla käsitlusega. Õpetajad võivad tõlgendada mõningaid olukordi pigem „ebasobiva käitumisena“ või „õpilastevahelise konfliktina“, mitte aga kiusamisena, sõltuvalt nii oma kogemustest kui ka institutsionaalsest toetusest ja koolikultuurist. Käesolevas uurimistöös keskenduti õpetajate vaatevinklile küsides seos kahte tüüpi olukordade kohta - viimasne koolikiusamise juhtum ja tõsiseks hinnatud kiusamisjuhtum. Selline lähenemine võimaldab esile tuua õpetajate subjektiivseid eristusi juhtumite tõsiduses ja käsitlusviisides ning analüüsida, kuidas ja millistel alustel õpetajad neid piire määratlevad. Lisaks teoreetilisele tähendusele on see eristus oluline ka praktilise haridustöö kontekstis, kuna õpetajate arusaamad ja tõlgendused mõjutavad otseselt nende valmisolekut sekkuda, rakendada ennetusmeetmeid ning suunata juhtumeid tugispetsialistide või kooli juhtkonna käsitlusse.

Kiusamine on ühe või mitme inimese agressiivne käitumine või teatud aja jooksul korduvad teod teise inimese või inimeste suhtes. Kiusamine põhineb jõudude ebavõrdsusel (Sullivan *et al.*, 2004). Sullivan jt (2004) toovad välja, et kiusamist iseloomustavad mitmed olulised tunnused. Tavaliselt on kiusajal rohkem võimu kui kiusataval ning kiusamine toimub sageli organiseeritult, süstemaatiliselt ja varjatult. Sageli kasutatakse ära konkreetset olukorda, kuid kui kiusamine kord algab, on suur tõenäosus, et see jätkub. Kiusamine võib esineda pikema aja vältel, kuigi ka süstemaatilised kiusajad võivad toime panna üksikuid juhtumeid. Ohvrile tehakse haiget füüsiliselt, emotsionaalselt või psühholoogiliselt ning kõigil juhtumitel on vähemalt emotsionaalne või psühholoogiline mõju. Sarnasele arusaamale tugineb ka programm Kiusamisest Vabaks, kus rõhutatakse, et kiusamine toimub sotsiaalses olukorras, millest laps ei saa lahkuda — näiteks koolis, lasteaias või kohustuslikus vabaaja tegevuses (Kiusamisest Vabaks, *s.a*).

Kiusamise liigid

Koolikiusamise puhul on välja toodud kolm kiusamise vormi (Sullivan *et al.*, 2004): (1) füüsiline kiusamine - kõige selgem kiusamise vorm, milles inimene saab füüsiliselt kannatada ja seda näiteks läbi hammustamise, sülitamise, jalgade või rusikaga löömise, kriimustamise, juustest kiskumise, jala tahapanemise või mõne teise füüsilise rünnaku läbi; (2) mittefüüsiline kiusamine - jaguneb omakorda verbaalseks ja mitteverbaalseks kiusamiseks; (3) vara

kahjustamine - selle all võib mõista riiete katki rebimist, raamatute lõhkumist, isiklike asjade hävitamist ning varguseid.

Verbaalse kiusamise alla võib mõista näiteks solvavat telefonikõnet, esemete või raha väljapressimist, hirmutamist ning vägivallaga ähvardamist, sõimamist, narrimist, rassistlike märkusi, seksuaalse alltekstiga solvanguid, mõnitamist või julmade märkuste tegemist, laimamist ning pahatahtlike kuulujuttude levitamist. Mitteverbaalne kiusamiseks võib olla tahtlik ning süstemaatiline ignoreerimine, tõrjumine ja mittekaasamine, õelate (tihti peale anonüümsete) kirjade saatmine ning teiste õpilaste õhutamine vaenule. Üheks osaks on mittefüüsilises kiusamises ka ebaviisakad liigutused ja grimassid, kuigi arvatakse ekslikult, et see on kahjutu ning seda ei peeta kiusamiseks.

Sullivan jt (2004) on välja toonud, et mitteverbaalne kiusamine jaguneb veel omakorda kaheks: otsene ning kaudne. Otsene mitteverbaalne kiusamine võib kaasneda ka verbaalse ja füüsilise kiusamisega. Näiteks ebaviisakate liigutuste ja erinevate nägude tegemine, mida sageli ei peeta kiusamiseks, sest arvatakse, et see ei tee kahju. Tegelikult üritatakse sellise käitumisega näidata oma ülemvõimu ja kiusatavat ähvardada.

Kuna tänapäeva noored veedavad märkimisväärselt palju aega erinevates tehnoloogiaseadmetes (nt sülearvuti, tahvelarvuti, nutitelefon), siis palju omavahelist suhtlemist toimub sotsiaalmeedias vahendusel. Samamoodi on ka kiusamine üle kandunud sealsesse maailma. Üheks kiusamise vormiks loetakse küberkiusamist, mis on tehnoloogiate ja seadmete abil toimuv kiusamine: ebameeldivad postitused veebis, fotode loata üleslaadimine, libakontod, ähvardused ja narrimine SMS-i teel ning sotsiaalvõrkudes. Küberkiusamist iseloomustab ühe või mitme elektroonilise suhtlusvahendi kasutamine kiusamise läbiviimisel. Küberkiusamise alla kuulub interneti ja telefoni teel sõimamine ning solvavate ja häbistavate postituste tegemine sotsiaalvõrgustikku, ebaviisakate ja alavääristavate sõnumite saatmine ning interneti keskkondade loomine kaaslaste üle naermiseks (Küberkiusamine, *s.a.*).

Kiusamises osalejate rollid

Sageli käsitletakse kiusamist lihtsustatult kui kahe osapoole – kiusaja ja ohvri – vahelist üks-ühele suhet. Tegelikuses on aga koolikiusamine sotsiaalpsühholoogiline nähtus, milles osaleb enam kui kaks inimest ning mis toimub grupidünaamika kontekstis. Uurijad on juhtinud tähelepanu sellele, et kiusamisprotsessis on esindatud kolm põhilist rolli: kiusaja,

ohver ning kõrvalseisjad (Sullivan et al., 2004). Kiusajatel ja ohvritel on küll keskne koht kiusamiskäitumises, ent samaaegselt mängivad olulist rolli ka teised kaaslased, kelle hoiakud, reaktsioonid ja tegevusetus võivad kas toetada kiusamise jätkumist või sellele vastu seista (Kõiv, 2003).

Salmivalli jt (1996) on kirjeldanud kiusamissituatsioonis osalevaid õpilasi mitmesugustes sotsiaalsetes rollides, mis ületavad traditsioonilise dikotoomia kiusaja ja ohvri vahel. Nad toovad esile järgmised rollid: ohver, kiusaja, kiusaja õhutaja, kiusaja toetaja, ohvri kaitsja ning eemalehoidja. Neist viimane – eemalehoidja, jääb kiusamissituatsioonist kõrvale, olles passiivne pealtvaataja, kes küll märkab juhtunut, kuid ei sekku. Kiusaja õhutaja naerab või muul moel julgustab kiusajat jätkama, samas kui toetaja võib olla küll otseselt mitteaktiivne, kuid väljendab oma poolehoidu kiusajale näiteks vaikiva kohaloluga. Ohvri kaitsja seevastu astub aktiivselt vahele, kas püüdes ohvrit kaitsta, julgustades teda abi otsima või sekkudes kiusajale vastandumise kaudu.

Uuringud on näidanud, et õpilaste teadlikkus enda rollist kiusamiskäitumise kontekstis on sageli piiratud. Lapsed kalduvad alahindama oma võimalusi kiusamise vältimisel või takistamisel ning samas ülehindama oma valmisolekut ohvrile toetust avaldada või konflikti neutraliseerida. Sageli ei tunnetata ka seda, kui võrd passiivne kõrvalseisimine võib soodustada kiusamise jätkumist, kinnistades kiusajale, et tema käitumine on sotsiaalselt aktsepteeritav või isegi heaks kiidetud. Õpilaste positsioon ja roll kiusamissituatsioonis on sageli seotud nende sotsiomeetrilise staatusega klassigrupis – st mil määral neid aktsepteeritakse või tõrjutakse teiste õpilaste poolt, mis omakorda võib mõjutada nii nende valmidust sekkuda kui ka kiusamisega seotust erinevates rollides (Kõiv, 2003).

Kiusamissituatsioonis on üks olulisemaid osapooli kiusaja. Olulisem kiusaja juures on see, et nad teavad, kuidas kasutada võimu ning võib välja tuua kolme liiki kiusajaid: targad kiusajad, mitte-nii-targad kiusajad ja kiusajatest ohvrid. Sullivan jt (2004) on kirjeldanud tarka kiusajat kui head maskeerajat. Tihti ei usu ka õpetajad, et ta võiks kiusaja olla. Tark kiusaja oskab koondada enda ümber inimesi, kes teevad kõike tema tahtmist mööda. Tihti on targad kiusajad egoistlikud ja enesekindlad. Joon, mis muudab nad kiusajateks, on see, et nad ei suuda asetada end oma ohvrite olukorda. Sellisel inimesel võib olla suur mõju nii õpetajate kui ka teiste õpilaste üle ning tihti on tal rohkem veetlust kui tema ohvritel. Tarkade kiusajate ära tundmine on tihti kõige raskem. *Mitte-väga-targad kiusajad* ei pruugi olla väga täpne määratlus sellesse tüüpi kuuluvate kiusajate kohta. Need kiusajad köidavad oma pooldajaid antisotsiaalse ja riskialti käitumisega, millega kaasneb ka kaaslaste hirmutamine. Nende

tarkus võib olla moonutatud elukogemuste tõttu ning seetõttu käituvad nad sotsiaalselt täiesti vastuvõetamatult. Nad võivad pidada oma toetajaid sõpradeks, kuid kuna nende kaaslastel on teatud määral sunnitud nende tegudega kaasa minema, siis enamasti ei hinda kiusajad oma jüngreid inimestena kuigi kõrgelt. Mitte-nii-targad kiusajad on tihti alatud ja väiklased ning negatiivse ellusuhtumisega. Neil on sageli probleeme õppimisega ning nad suunavad oma viha inimestele, keda peavad endast nõrgemaks. Kuigi nende käitumine on negatiivne ja teeb teistele haiget, on see siiski midagi, mis neil hästi välja tuleb – lõpuks ometi saavutavad nad mingeid tulemusi. *Kiusajatest ohvrid* on mõnes situatsioonis ise kiusajad, kuid teises jälle ohvrid. Nad ründavad endast nooremaid või väiksemaid, olles ise eakaaslaste või ka endast vanemate poolt sooritatud rünnakute ohvriks. Kiusajatest ohvritega on kõige raskem tegeleda, sest nad käituvad agressiivselt ja vastuvõetamatult nagu kiusajad ikka, kuid on samal ajal ka kaitsetud ja kergesti haavatavad (Sullivan *et al.*, 2004).

Ohvrid on sageli oma grupi äärealadel. Nad võivad teistest lastest ka mingil moel erineda või tõrjutakse neid väljakutsuva käitumise pärast (Sullivan *et al.*, 2004). Ohvriteks on tavapärastelt õpilased, kellele on suunatud vaimne või füüsiline negatiivne tegevus – keegi teeb neile tahtlikult kahju, vigastab või tekitab ebamugavust (Kõiv, 2003). Igaüks võib igal pool langeda kiusamise ohvriks, kui tal pole grupi toetust. Kiusamise ohvrid on nii õppimises, suhetes kui emotsionaalses mõttes halvas olukorras. Nad kipuvad arvama, et kutsuvad ise kiusamist esile, sest midagi on neis teisiti, kui peab, ja asja teeb hullemaks see, et nad ei suuda kiusamise vastu midagi ette võtta (Sullivan *et al.*, 2004). Ka ohvreid võib jagada kolme alagruppi: passiivne ohver, väljakutsuv ohver ja kiusajast ohver. *Kiusajast ohvrit* kirjeldasin jube ülevalpool. *Passiivsel ohvri*l on vähe võimalusi end kaitsta, ta on kerge saak ja asub grupis kõige madalamal positsioonil. Ta võib püüda kiusaja soosingut võita, kiusaja tavaliselt mängib mõnda aega kaasa ja teeb siis midagi vastikut. *Väljakutsuv ohver* erineb kiusajast ohvrist. Väljakutsuvad ohvrid käituvad ärritavalt, lapsikult ja ebasobivalt. Mõnel juhul nad ei tahagi väljakutsuvad olla, kuid ei tea lihtsalt, kuidas käituda; vahel püüavad nad aga meelega teisi ärritada. Väljakutsuvate ohvrite käitumine häirib sageli ka õpetajaid, kutsudes neis esile sallimatust ja pahameelt ohvri suhtes (Sullivan *et al.*, 2004).

Tihti on kõrvalseisjad olulisemad kui kiusajad või nende ohvrid. Ilma kõrvalseisjate positiivse sekkumiseta ei tule kiusamisel lõppu, ja samas, kiusamine saab jätkuda ainult siis, kui kõrvalseisjad seda lubavad. Kiusamise käigus mängivad kõrvalseisjad järgmisi rolle: kaasajooksikud, õhutajad, eemalehoidjad ja kaitsjad. *Kaasajooksikud* asuvad kiusajatele kõige lähemal ja neid kutsutakse mõnikord ka käsilasteks või sabarakkudeks, õhutajad on

reas järgmised ning nende tegutsemine aitab samuti kiusamisele kaasa. *Eemalehoidjad* püüavad endale tähelepanu mitte tõmmata, kuid oma näiliselt neutraalse hoiakuga õigustavad nad kiusamist ja lasevad välja paista, et see ei puutu neisse. Kaitsjad on kiusajatest kõige kaugemal ning neil võib olla julgust jätta kõrvalseisja roll maha, astuda aktiivselt ohvri kaitseks välja ning mõista kiusamine hukka (Sullivan *et al.*, 2004)

Kiusamise tagajärjed ja ennetamine

Üldjuhul ei ole kiusamise tagajärjed silmale nähtavad. Füüsilise kiusamise tagajärjed võivad olla koheselt näha. Näiteks, kui keegi lööb/ tõukab või näiteks hammustab, siis tekib sellest kehale märk. Kaasõpilaste kiusajate hulgas on madala vaimse heaoluga õpilasi üldisele keskmisele sarnases suurusjärgus, kuid kiusamise ohvriks langenute ning kiusatavate - kiusajate hulgas on madala vaimse heaoluga õpilasi ligi kaks korda rohkem kui kiusamisega mitte seotud õpilaste hulgas (Mark *et al.*, 2015). Eesti koolides on kiusamist teiste riikidega võrreldes suhteliselt palju, kiusamise all kannatajate hulk on üle 20% (nt Chester *et al.*, 2015; Craig *et al.*, 2009; Currie *et al.*, 2012).

Kiusamise ohvriks sattunud õpilastele meeldib vähem koolis käia. Nende laste enesehinnang langeb, neil tekib hirm ja alaväärsustunne ning nad võivad kaotada usalduse enda ja teiste vastu. Sellest tulenevalt hoiavad nad kaasõpilastest eemale. Ohvritel puudub koolirõõm ning kurbuse tundmine võib mõjutada nende keskendumisvõimet ja samuti mõjub see õppeedukusele negatiivselt (Sharp & Smith, 2004; Vaher, 2002). Kiusamise tagajärjed mõjutavad lisaks ka kogu ühiskonda. Näiteks lapsepõlves kiusamise ohvriks olemine on otseselt seotud depressiooni, suitsiidimõtete ja teiste vaimse tervise probleemidega (Kiusamisvaba kool, 2017).

Kiusamist koolis saab ennetada õpetaja. Programmi *Kool kiusamisest vabaks* kodulehel on välja toodud kümme erinevat punkti, kuidas saab õpetaja koolikiusu ennetada. Sealseteks punktideks on oma klassi tundma õppimine, kontakt lapsevanematega, igas õpilases tema tugevuse leidmine ja selle teadvustamine ka teistele õpilastele, tähelepanu pööramine positiivsele käitumisele, õpilaste omavahelise suhtlemise soodustamine, püüdma luua võimalusi, et kõik õpilased osaleksid kaasatud klassi üritustes, klassi korra tagamine, probleemi lahenduste õpetamine klassile, iseenda harimine kiusamise teemal ja kindlasti õpilastele selgitamine mis on kiusamine ja kuidas selle puhul käituda. Kõik need punktid on omavahel tihedas seoses. Kiusamise selgitamine on vajalik, sest sageli on laste arusaam

kiusamisest väga piiratud. Näiteks ei pruugi nad teada, et kaaslase ignoreerimine võib samuti olla kiusamine; või et igaühel on õigus tunda end koolis turvaliselt ja selle õigusega kaasneb kõigil kohustus käituda viisil, mis võimaldab end turvaliselt tunda (Kool kiusamisest vabaks, *s.a*).

Kiusamisele viitavad mitmed märgid, mida võib tähele panna õpilase käitumises ja klassiõhkkonnas. Näiteks võivad klassikaaslased itsitada või müksata üksteist, kui teatud õpilane klassi siseneb, küsimustele vastab või muul moel tähelepanu saab. Selline õpilane võib tunduda arg, masendunud, osavõtmatu või lihtsalt õnnetu. Sageli on ta üksinda, jäetakse tegevustest välja ning teda ei valita kunagi ühistegevustesse. Samuti võib märgata, et varem usin ja töökas õpilane hakkab ootamatult vähem pingutama ning tema õpitulemused halvenevad. Lisaks võib ta hakata koolist sagedamini puuduma, mis kõik kokku võib viidata kiusamisele (Sullivan *et al.*, 2004).

Lisaks märkamisele ja ennetamisele on programmis *Kool Kiusamisest Vabaks* välja toodud viis punkti kuidas õpetaja saab sekkuda kiusamisjuhtudesse. Õpetaja peab jälgima ja märkama õpilaste käitumist, liiga agressiivse mängu märkamise puhul tuleb õpilaste tegevus suunata muule aktiivsele tegevusele, vajadusel tuleb füüsiliselt sekkuda (seda juhul kui õpilaste omavaheline rüselus teeb ühele poolele haiget), reageerimine igale õpilasele, kes pöördub õpetaja poole kiusamise pärast ja lisaks peab õpetaja ise tunda huvi õpilase käekäigu vastu, keda klassi teiste tegemistest tihti välja jäetakse (Kool kiusamisest vabaks, *s.a*).

Kiusamise ära hoidmiseks on oluline tõsta õpilaste, lapsevanemate ja koolipersonali teadlikkust kiusamisest kui tõsisest probleemist. Koolipersonal peaks osalema erinevatel koolitustel, mis tutvustavad kiusamist, selle mõjust õpilasele ning võimalikke koostöölahendusi lapsevanematega. Koolituste peamine eesmärk on märgata kiusamist ning sellesse koheselt sekkuda, et see ei süveneks. Kiusamise ennetamiseks on oluline panustada tervesse õpikeskkonda, kus on suur roll õpetaja kanda, kes loob tasakaalukad suhted õpilaste vahel (Sullivan *et al.*, 2004).

Alates aastast 2020 rakendus Eestis KiVa programm. KiVa on Soomes asuva Turu ülikooli poolt välja töötatud programm kiusamise ennetamiseks ja vähendamiseks koolides. See teadus- ja tõenduspõhine programm on üks süstemaatilisemaid maailmas, sisaldades palju praktilisi tegevusi ja materjale nii kiusamise ennetamiseks kui ka kiusamisjuhtumite lahendamiseks (SA Kiusamisvaba kool, *s.a*). Kiusamisvaba kooli (*s.a*) programmi kodulehel on välja toodud, et antud programmi kaasatakse kogu koolipere – õpetajad, õpilased ja

lapsevanemad. Tänu KiVale õpivad kõik kaasatud kiusamist ära tundma, kiusamise juhtumitele reageerima ja neid lahendama. Rõhku pannakse pealtvaatajate rolli teadvustamisele. Programmi kolm tugisammast on ennetustegevused, kiusamisjuhtumite lahendamine ning tulemuste hindamine ja analüüs. Antud programmis viiakse läbi ka uuringuid kiusamise vähenemise kohta koolis, kus on programm kasutusel. Viimane KiVa uuring Eestis viidi läbi aastal 2024 Tallinna munitsipaalkoolides.

Lisaks KiVa programmile on Eesti haridusmaastikule toodud veel mitmeid erinevaid programme kiusamise ennetamiseks. MTÜ Eesti Lastekaitse Liit eestvedamisel jõudis 2013. aastal lasteaedadesse ja koolidesse programm *Kiusamisest vabaks!*, mille eeskuju on Taanis välja töötatud sekkumine. Tervise Arengu Instituut tõi 2014. aastal Eestisse VEPA käitumisoskuste mängu. MTÜ Vaikuseminutid alustas 2015. aastal tähelepanu- ja meelerahuharjutuste tutvustamist Eesti õpetajatele ja õpilastele. MTÜ Noorteühing Tugiõpilaste Oma Ring Eestis on alates 2000. aastast vedanud eest tugiõpilaste liikumist (Kendrali *et al.*, 2022).

Võimalikud õpetajate reageerimisviisid koolikiusamisjuhtudele

Õpetajate reaktsioonid kiusamisele on märkimisväärselt erinevad, sealhulgas erinevad strateegiad, mis keskenduvad ohvrile, kiusajatele või rühmale (Luca *et al.*, 2019). Õpetajatel on mõjukas positsioon koolitajate ja sotsialiseerimisagentide, aidates edendada õpilastevahelisi tervislikke suhteid ja ennetada negatiivset suhtlust (Smith *et al.*, 2004).

Õpetajad võivad pärast kiusamisepisoodi reageerida mitmel viisil, sealhulgas sekkuda, jälgida olukorda, mitte sekkuda, ignoreerida ja tähtsustada kiusamist (Rigby, 2014). Nad saavad jälgida kiusamisjuhtumeid, sekkuda ohvri või kiusaja toetuseks ja/või arutada rühmaga positiivse klassikliima asjakohasust. Õpilased ootavad, et õpetajad kiusamise korral aktiivselt sekkuksid (Crothers *et al.*, 2006; Crothers & Kolbert, 2008; Rigby, 2014), kuigi mõnel juhul ei ole õpetajad laste ohvriks langemise kogemustest teadlikud ja lapsed näevad, et nad pakuvad neile piiratud tuge (Fekkes *et al.*, 2005; Haataja *et al.*, 2016). Uuringud näitavad, kuidas õpetajad kiusamisolukordadesse sekkuvad ja on analüüsitud nende sekkumiste mõju (n Espelage *et al.*, 2012; James *et al.*, 2008; Menesini & Salmivalli, 2017; Merrell *et al.*, 2008). Õpetaja sekkumise edukus mõjutab oluliselt seda, kuidas õpilasi tuleks tõhusalt toetada ning kuidas nende enesekindlus ja turvatunne võivad suurened. Püüdes süvendada tegureid, mis ennustavad õpetajate edukat reageerimist kiusamisele, on õpetajate

koolituse kõige olulisemate komponentide määratlemise prioriteet (Yoon *et al.*, 2011; Gregus *et al.*, 2017).

Õpetajate reaktsioonid kiusamisele on märkimisväärselt erinevad, sealhulgas erinevad strateegiad, mis keskenduvad ohvrile, kiusajatele või rühmale. Seidel ja Oertel (2017) eristasid kolme erinevat strateegiat, mida õpetajad kasutavad. Siiski on neil õpilastega edukatele sekkumistele minimaalne mõju, kuna sotsiaalse käitumise muutmise positiivset mudelit ei pakuta. Teine strateegia, mida õpetajad kasutavad, on ohvritele ja kiusajatele suunatud individuaalne abistamine, nende emotsionaalne toetamine ning empaatiavõime suurendamine ohvriks langenud õpilaste suhtes (Bowes *et al.*, 2010; Ledwell & King, 2015; Menesini & Salmivalli, 2017). Kolmas strateegia hõlmab toetavat-koostöölist sekkumist, millesse on kaasatud kõik klassi õpilased, et edendada õpilastevahelist koostööd ning määratleda klassi ja/või kooli tasandil toimingud vanemate ja teiste spetsialistide toel (Seidel & Oertel, 2017).

Uuringu tulemusena (Mark *et al.*, 2015) selgub, et küsimusele „Kas kool on kiusamisele mingil viisil reageerinud?“ vastas jaatavalt 19,8% viimase 12 kuu jooksul kiusatud õpilastest, eitavalt vastas 31,3% ning 48,9%-l juhtudest öeldi, et koolipersonal ei olnud kiusamisest teadlik. Kaasõpilasi kiusanutest vastas küsimusele „Kas kool on kiusamisele mingil viisil reageerinud?“ jaatavalt 25,3% õpilastest, eitavalt 41,2% ning 33,5% juhtudest öeldi, et koolipersonal ei olnud kiusamisest teadlik. Selgub, et kõige sagedamini kasutati koolides kaasõpilase kiusajale märkuse tegemist (60,3%) ja vanemate kooli kutsumist (21,9%). Kõige vähem kasutati kiusamisjuhtumile reageerimise viisina kiusajale halva hinde panemist (1,4%). Uuringust nähtub ka, et õpilastega läbi viidud fookusgrupi intervjuude käigus selgus, et õpilaste valmisolek õpetajatega rääkimiseks on väga erinev. Oli koole, kus õpilased õpetajaid kiitsid, neid hindasid ning võimalike abistajatena tajusid. Kuid oli ka neid koole, kus õpetajaid õpilaste suhtes hoolimatuks peeti.

Viimasel aastakümnel on välismaal läbi viidud uuringuid viitavad sellele, et õpetajate isiklikud kogemused kiusamisega võivad mõjutada nende sekkumisstrateegiaid ja suhtumist kiusamisjuhtumitesse. Kuna käesolevas uuringus ei kogutud andmeid õpetajate tööstaaži kohta, ei saa teha kindlaid järeldusi selle kohta, kuidas kogemused mõjutavad õpetajate hinnanguid kiusamisjuhtumitele. Selliseid uuringuid leidis töö autor Hispaania kohta (Carbonelli *et al.*, 2015).

Alates aastast 2020 rakendus Eestis KiVa programm. KiVa on Soomes asuva Turu ülikooli poolt välja töötatud programm kiusamise ennetamiseks ja vähendamiseks koolides.

See teadus- ja tõenduspõhine programm on üks süstemaatilisemaid maailmas, sisaldades palju praktilisi tegevusi ja materjale nii kiusamise ennetamiseks kui ka kiusamisjuhtumite lahendamiseks (SA Kiusamisvaba kool, s.a). Koolides, mis on liitunud antud programmiga, on toimuvad koolitused nii õpetajatele, õpilastele endale kui ka lapsevanematele. Samuti on KiVa programmi koduleht toetavaks keskkonnaks kõigile, kes tunnevad, et vajavad mingil viisil abi kiusamisjuhtumitega tegelemiseks. Lehel on välja toodud mitmed erinevad viisid kuidas üldse kiusamist märgata, mida teha kiusamise olukordades ja millised on need kohad läbi kust on võimalik üldse abi saada.

Töö eesmärgiks oli välja selgitada tõsise ja viimase koolikiusamise juhu kirjeldus õpetajate arvamuse alusel.

Püstitati kaks uurimisküsimust:

Kuidas kirjeldavad õpetajad viimast õpilasevahelist kiusamise juhtu?

Kuidas kirjeldavad õpetajad tõsist õpilastevahelist kiusamise juhtu?

Metoodika

Tegu on pilootuuringuga, kus uurimustöö käigus kogutakse andmeid teise ja kolmanda kooliastme õpetajatelt, keskendudes nende kogemustele koolikiusamisjuhtumitega.

Täpsemalt paluti õpetajatel kirjeldada avatud vastustega ankeedis kahte juhtumit: viimast õpilastevahelist kiusamisjuhtumit, millega nad olid kokku puutunud ning viimast õpilastevahelist kiusamise juhtumit, mida nad ise hindasid tõsiseks. Saadud juhtumikirjelduste põhjal analüüsiti andmeid sisuanalüüsi kasutades.

Töö eesmärgist ja uurimisküsimuste iseloomust lähtudes rakendati kvalitatiivset uurimismetodoloogiat, kus andmete kogumiseks kasutati avatud küsimustega küsimustikku. See võimaldas koguda süvitsi minevaid, detailseid ja kontekstitundlikke andmeid, mis on vajalikud õpetajate subjektiivsete kogemuste ja tähenduste mõistmiseks. Kvalitatiivne lähenemine osutus sobivaks, kuna see võimaldab kirjeldada õpetajate arusaamu, kogemusi ning professionaalset tõlgendusraamistikku kiusamisjuhtumite käsitlemisel.

Valim

Valim moodustati mugavusvalimi põhimõttel. Valimisse valitakse sellised uuritavad, keda lihtne uurimusse saada. Rangeid üldistusi sel juhul teha ei saa, sest neilt saadud vastused

kajastavad vaid lähemasse tutvusringi kuulujate ja uurijale kergemini kättesaadavate inimeste hinnanguid (Rämmer, 2014).

Käesolev uurimus keskendub õpetajate arvamusele koolikiusamisele ühes Eesti väiksemas piirkonnas – Hiiu maakonnas. Valimi moodustasid kolme Hiiu maal tegutseva põhikooli õpetajad, kes õpetavad teises ja kolmandas kooliastmes (ehk 4.–9. klassis). Seega kombineeriti antud uurimuses mugavusvalimi moodustamist eesmärgipärase valimiga, kusjuures valimi moodustamise kriteeriumiks oli õpetamine põhikooli astmes. Piirkonna valik oli teadlik, eesmärgiga uurida kiusamisjuhtumite käsitlemist ja õpetajate kogemusi kontekstis, kus kogukond on väike ja koolide personal võib üksteist hästi tunda, mis omakorda võib mõjutada juhtumite käsitlemise praktikaid ja avatud arutelu teemasid, nagu kiusamine.

Andmete kogumiseks kasutati avatud vastustega küsimustikku, mis edastati esmalt valitud koolide direktoritele. Direktorid omakorda jagasid küsimustiku oma kooli õpetajatele, võimaldades seeläbi laiemat osalust, säilitades samas vastajate anonüümsuse. Kokku saadeti küsimustik 87-le õpetajale, kuid tagasiside osutus töö autori hinnangul tagasihoidlikuks – vastuseid laekus vaid 20-lt õpetajalt. Seega võib uurimistulemusi käsitleda pigem kvalitatiivse sisendi kui üldistatava statistilise näitajana, andes siiski väärtuslikku teavet piirkondlike suundumuste ja õpetajate kogemuste kohta.

Andmeid koguti ajavahemikul jaanuarist aprillini 2025. Uuritavaid ei jaotatud sotsiaaldemograafiliste või ametialaste tunnuste alusel alagruppidesse, vaid analüüs keskendus õpetajate antud vastustele. Töö autor ei saa välja tuua demograafilisi andmeid küsimustikule vastajate kohta, sest anonüümsuse tagamiseks ei kogutud andmeid vastaja soo, vanuse ega tööžtaasikohta.

Andmekogumine

Andmete kogumiseks kasutati avatud vastustega küsitlusuuringut. Küsitluste peamine eesmärk on koguda võimalikult standardiseeritud infot suure hulga inimeste kohta (Beilmann, 2020). Avatud küsimustiku meetod valiti põhjusel, et vastajad saaksid väljendada oma tegelikke piiritlemata teadmisi antud teemast. Veebiküsitlustes tunnevad osalejad end anonüümsemalt, mis võib hõlbustada avalikustamist ja osalemist. Kiusamist võib pidada õpetajate jaoks just selliseks tundlikuks teemaks, mitte ainult kuna see hõlmab agressiivset

käitumist, vaid ka seetõttu, et õpetajatelt kui pedagoogilistelt spetsialistidelt oodatakse, et nad on selles küsimuses teadlikud ja suudavad sellega asjakohaselt toime tulla (Paljakka, 2024).

Töö autor soovis saada informatsiooni kahe erineva kiusamisjuhtumi kohta. Seetõttu on võib tehtud töö liigitada ka juhtumiuuringu strateegia alla, mille kõige olulisem erinevus traditsioonilises, eelkõige kvantitatiivses uurimistraditsioonis kasutatavatest meetoditest on see, et uurimisüksuseks on sotsiaalne nähtus selle terviklikkuses seoses huvikeskmeaga on kindla juhtumi kirjeldamisele, mis võimaldab valitud teemat süvendatult käsitleda (Beilmann, 2020). Küsimused olid esitatud kahe erineva olukorra kohta: viimane koolikiusamisjuhtum (*Palun kirjeldage lühidalt viimast õpilaste vahelist kiusamise juhtumit koolis*) ja viimane tõsine koolikiusamisjuhtum (*Palun kirjeldage tõsist õpilaste vahelist kiusamise juhtumit koolis*). Mõlemale küsimuse korral pidid vastajad kirjeldama juhtumist võimalikult täpselt, kusjuures antud metoodika oli eelneva uurimistöö (Helk, 2019) käigus valideeritud.

Kogutud andmed on salvestusid algselt Google Drive keskkonda. Vastuseid nägi vaid töö autor. Peale vastuste kogumist kopeeris töö autor vastused enda arvutisse, kuhu pääseb ligi vaid ta ise. Lõplikult kustutab töö autor kogutud andmed peale magistratöö kaitsmist.

Andmeanalüüs

Küsimustiku vastused salvestusid töö autorile Google Formsi ja töö autor kopeeris need endale sealt MS Word dokumenti. Uurimise vastused olid kahele küsimusele eraldi – viimane koolikiusamisjuhtum ja viimane tõsine koolikiusamisjuhtum. Kogu kodeerimine ja kategoriseerimine teostati käsitsi. Andmeanalüüsil kasutati induktiivset sisuanalüüsi kombineerides nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivse sisuanalüüsi.

Induktiivse kvalitatiivse sisuanalüüsi kodeerimisprotsessis jaotas uurija mainingute kui mõtteliste üksuste alusel vastused alakategoriateks ja kategooriateks. Mõlemate kiusamisjuhtumite analüüside puhul moodustus kaks kategooriat – füüsiline- ja mittefüüsiline kiusamine. Edasi jaotus töö autor mittefüüsiline kiusamise nelja alamkategooriasse, lähtudes vastustest: asjade äravõtmine või kahjustamine, verbaalne kiusamine, tõrjumine ning küberkiusamine.

Lisaks kasutati andmete analüüsimiseks kvantitatiivset sisuanalüüsi kui kõige lihtsamat analüüsi taset, mille raames loendatakse mainingute esinemissagedus ja esitletakse see joonise vormis.

Tulemused

Viimane kiusamisjuhtum kirjeldus

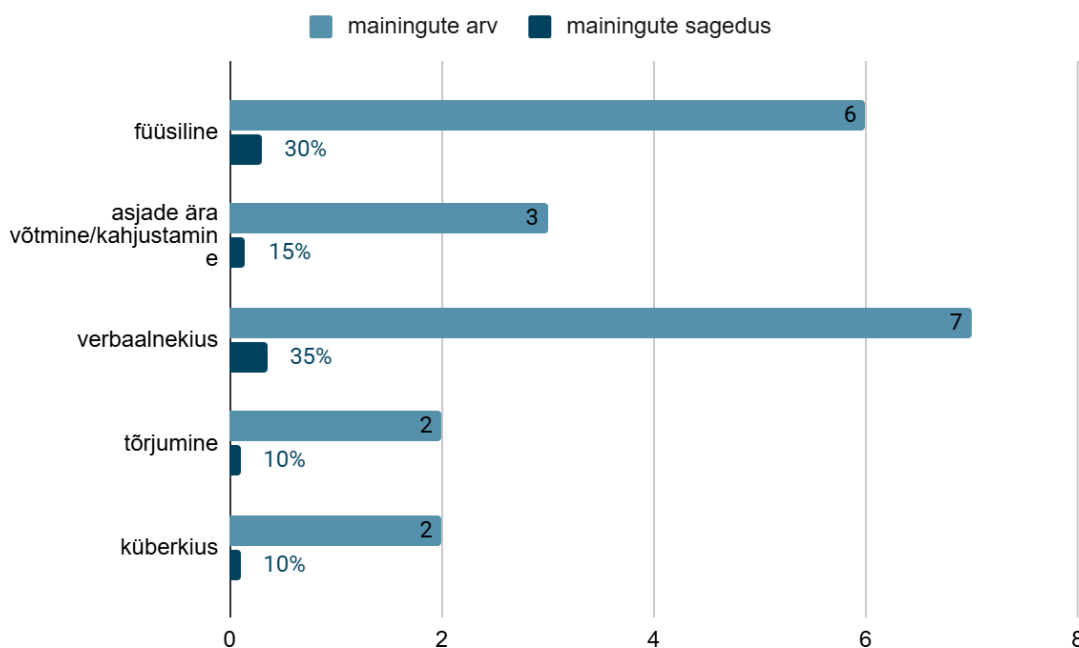
Uuringu esimese küsimusena paluti õpetajatel lühidalt kirjeldada viimast õpilastevahelist kiusamisjuhtumit nende koolis. Vastuste põhjal on loodud joonis 1 Viimane kiusamisjuhtum, kus on välja toodud kiusamise alaliikide kaupa nende esinemissagedus.

Õpetajate vastuste analüüsist ilmnest, et viimased neile t koolikiusamisjuhtumid olid valdavalt verbaalse iseloomuga (joonis 1). Verbaalse iseloomuga juhtumeid toodi välja kõikide mainingute esinemissagedusena 35% kõigist mainingutest. Käesolevas töös klassifitseeriti verbaalse kiusamise alla juhtumid, milles kirjeldati sõimamist, narrimist, seksuaalse alatooniga solvanguid, mõnitamist, halvustavate märkuste tegemist, laimamist ning pahatahtlike kuulujuttude levitamist (Sullivan *et al.*, 2004). Sellist laadi vahejuhtumeid kajastati õpetajate kirjeldustes näiteks alljärgnevalt.

(V3) Üht 8. klassi õpilast ignoreeritakse ja mõnitatakse, sest ta puudub palju, riietub teistest erinevalt ja tal on klassis vaid üks õpilane, kellega ta suhtleb. Kui ta tundi tuli, siis hüüti üle klassi, et "keda näha", "leidsid ka aega tulla", "sina küll poest riideid ei osta, vaid saad need, mida tasuta ära antakse".

Teiseks sagedamini esinenud kiusamisvormiks õpetajate vastustes oli analüüsi alusel füüsiline kiusamine, milliseid juhtumeid tõid vastajad välja kuuel korral, mis moodustas 30% kõigist mainingutest. Käesolevas töös klassifitseeriti füüsilise kiusamise alla juhtumid, milles kirjeldati juhtumeid, milles inimene saab füüsiliselt kannatada ja seda näiteks läbi hammustamise, sülitamise, jalgade või rusikaga löömise, kriimustamise, juustest kiskumise, jala tahapanemise või mõne teise füüsilise rünnaku läbi (Sullivan *et al.*, 2004). Vastustest ilmnest juhtumeid, kus õpilane rakendas kaasõpilase suhtes füüsilist vägivalda. Kõnealuseid olukordi kirjeldasid õpetajad oma vastustes kõige detailsemalt, tuues esile nii löömise kui ka tõukamise juhtumeid.

(V19) Ühele poisile ei meeldinud, et klassikaaslane räägib teise õpilasega ja lõi teda selle eest lahtise käega näkku.

Joonis 1. Viimane kiusamisjuhtum õpilaste vahel õpetaja hinnangul koodide esinemissagedus kategooriate ja alakategooriate lõikes

Lisaks mainiti kolmel korral, mis moodustas 15% kõigist mainingutest, vastustes intsidente, kus kiusatavalt võeti ära õppevahendeid või isiklikke esemeid. Esines ka kirjeldusi varakahjustustest, mille sihtmärgiks olid kiusatava isiklikud asjad, sealhulgas rõivad ning ühel juhul isegi koduüks.

(V20) Ühel kindlal õpilasel olid igal hommikul kadunud vahetusjalanõud. Alguses ta sellest õpetajale ei rääkinud, kuid kui juba kolmandat päeva oli õpilane hommikul juba sokkis hakkas õpetaja asja uurima....

(V17) Kaasõpilase õpiku paberite pidev sodimine.

Kahel juhul viitasid õpetajad sotsiaalse tõrjumise või küberkiusamise ilmingutele. Ehkki küberkiusamine leidis aset väljaspool koolikeskkonda ja kooliaega, jõudis see siiski õpetajani ning vajab tema sekkumist ja lahendamist.

(V14) Koolis ei ole kiusamist olnud, kuid kodus telefonides on kirjutatud ühele tüdrukule, et ta on paks.

(V9) Tüdrukute vaheline inetu tegu. Neljanda klassi sõbrannad läksid tülli sellepärast, et saladus oli edasi räägitud kolmandale tüdrukule. See kolmas ei õpi meie koolis. Küll sai ta telefoninumbri, kuhu saatis inetu sõnumi tüdrukule, keda ta tegelikult ei tundnudki.

Viimane tõsine kiusamisjuhtum

Uuringu teise küsimusena paluti õpetajatel kirjeldada viimast tõsist õpilastevahelist kiusamisjuhtumit nende koolis. Vastuste põhjal on loodud joonis 2 Viimane tõsine kiusamisjuhtum õpilaste vahel õpetaja hinnangul koodide esinemissagedus kategooriate ja alakategooriate lõikes

Analüüsidest õpetajate vastuseid viimase tõsisema kiusamisjuhtumi kohta, ilmnes, et esinenud juhtumid jaotusid üsna võrdselt kolme alakategooria vahel: füüsiline kiusamine,

(VT13) Viimaseks tõsiseks pean meelega kaaslaste õues lompimist ja jalaga löömist.

(VT4) Kui õpilane on läinud käsipidi teisele õpilasele kõri kallale.

esemete äravõtmine või kahjustamine

(VT2) Kiusatav õpilane sai endale võrdlemisi vana mudeli iPhone telefoni.

Kiusajatest klassikaaslased muidugi märkasid seda ja said kohe aru, et tegu on vana mudeliga. Kiusajad kasutasid vahetunnis juhust kui klassis ei olnud kedagi ja võtsid kiusatava kotist telefon ära, lülitasid välja ja peitsid ära...

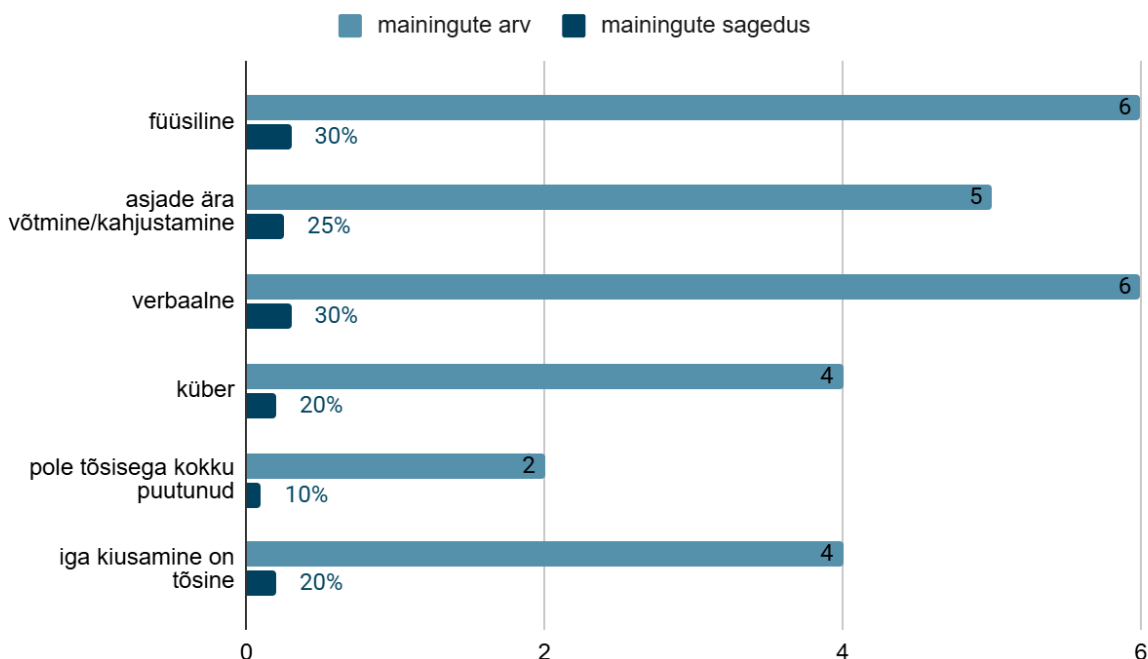
(VT17) ... lärmasid tema trepikojas, sodisid markeritega (õnneks mitteveekindlad) korteri välisust...

ning verbaalne kiusamine (tabel 2). Mõlemaid juhtumeid oli kirjeldatud kuuel korral, mis moodustas 30% mainingutest.

(VT18) Õpilane pidevalt lakkamatult kommenteerib kaasõpilast tunni ajal.: see vastus pole õige, ...

Uurimuse analüüsist ilmnes tendents, et tõsise kiusamisjuhtumina käsitlesid õpetajad enamasti olukordi, mis olid kestnud pikema aja jooksul või omasid korduvat iseloomu.

(VT1) Klassis on õpilane, kes ärritub väga kergelt. Üks kiuslik/pahatahtlik õpilane on selle avastanud ja kasutab tihti võimalusi, et teist ärritada (kutsub nimedega, torgib näpuga).

Joonis 2. Viimane tõsine kiusamisjuhtum õpilaste vahel õpetaja hinnangul koodide esinemissagedus kategooriate ja alakategooriate lõikes

Tõsisemate juhtumite kontekstis mainiti sagedamini ka küberkiusamist. Küberkiusamist mainiti kokku neljal korral, kõikide mainingute esinemissagedusena 20% kõigist mainingutest. Kahel juhul, esinemissagedusena 10% kõigist mainingutest, viitasid õpetajad olukordadele, mis leidsid aset koolipäeva jooksul; kahel juhul toimus kiusamine väljaspool kooliaega, kuid siiski õpilaste vaheliste suhete raames.

(VT3) ...Seejärel hakati grupis avaldama isiklikke pilte (hoo pealt ja halva nurga alt pildistatud, naljana mõeldud), millele lisati mõnitavad kommentaarid...

(VT5) Õpilane pääses teise õpilase postkasti, sest too oli unustanud end sisselogituks arvutiklassis ja rikkus seal ära õpilase töö, mis oli seotud kogu klassiga, et kõik nägid mida ta sinna kirjutas.

Need näited viitavad sellele, et ka koolivälisel ajal toimuv küberkiusamine võib jõuda õpetajani ning vajada sekkumist haridusasutuse poolt.

Uurides õpetajate kogemusi tõsisemate kiusamisjuhtumitega, ilmnes, et kahel juhul vastasid õpetajad, et nende hinnangul ei ole nad oma tööpraktikas tõsise kiusamisega kokku puutunud. Samas neli vastajat rõhutasid, et nende arvates tuleks iga kiusamisjuhtumit käsitleda tõsise probleemina, sõltumata selle vormist või kestusest.

(VT10) Tõsist ei oska välja tuua, sest iga kiusamisjuhtum on piisavalt tõsine.

(VT11) Kui kiusamine kestab juba mitmendat kooliaastat teise õpilase suhtes, ükskõik milline kiusamise viis, siis arvan, et iga kord on tõsine.

(VT20) Minu arvates on iga kiusamisjuhtum võrdlemisi tõsine. Eriti kui see on korduv.

Nimetatud vastuste põhjal võib järeldada, et õpetajate arusaamad kiusamise tõsidusest varieeruvad. Esineb olukordi, mida üks õpetaja tõlgendab tõsise kiusamisena, samas kui teine ei pruugi seda sellisena määratleda. Sellest lähtuvalt on õpetajate teadlikkus kiusamise erinevatest ilmingutest ja nende mõjust õpilase heaolule äärmiselt oluline, et tagada õigeaegne ja asjakohane sekkumine.

Arutelu

Võttes kokku õpetajate kirjelduste põhjal viimast kiusamisjuhtumit, võib öelda, et õpetajate vastustest ilmnes, et viimased neile koolikiusamisjuhtumid olid enamasti verbaalsed, hõlmates selliseid väljendusviise nagu sõimamine, narrimine, mõnitamine ning pahatahtlike kuulujuttude levitamine. Narrimist võib nimetada üheks mitmest psühholoogilise kiusamisviisiks (Kõiv, 2003). Neile järgnes sageduselt füüsiline kiusamine, mida õpetajad käsitlesid kui selgelt tuvastatavat ja ühemõtteliselt tõlgendatavat kiusamisvormi. Füüsilise kiusamise juhtumite seas kirjeldati üksikasjalikult löömisi, tõukamisi ning muid kehavigastusi põhjustada võivaid tegevusi. Füüsiline kiusamine on kõige selgem kiusamisvorm, mis on lihtsasti märgatav (Sullivan, 2004; Kõiv, 2003). Lisaks mainiti mitmetes vastustes õppevahendite või isiklike esemete vargust ja kahjustamist, mis osutab varalise kiusamise esinemisele. Harvem viitasid õpetajad ka sotsiaalse tõrjumise ja küberkiusamise juhtudele, millest viimane toimus kooliväliselt, kuid mis jõudis koolikeskkonda ja nõudis õpetaja sekkumist. Kokkuvõttes nähtub, et õpetajate kogemuste põhjal on koolides esinevad kiusamisvormid mitmekesised ning sageli omavahel põimunud.

Uuringu teise küsimuse analüüs näitas, et õpetajate kirjeldused tõsiste kiusamisjuhtude kohta jagunesid peamiselt füüsilise, verbaalse ja küberkiusamise kategooriatesse, kusjuures sageli peeti tõsiseks neid juhtumeid, mis olid kestnud pikemat aega või kordusid. Kuigi kirjeldatud juhtumid ei erinenud üldjoontes oluliselt viimase kiusamisjuhu kirjeldustest, tõusid tõsisemate juhtumite puhul esile just küberkiusamise aspektid, sealhulgas koolivälisel ajal toimunud, kuid siiski õpetajani jõudnud juhtumid. Samuti oli väike hulk intervjueeritavaid õpetajad, kes edastasid, et nad ei ole oma praktikas

tõsise õpilastevahelise koolikiusamise juhuga kokku puutunud, samas kui enamik õpetajatest rõhutasid, et iga koolikiusamisjuhtum väärrib tõsist käsitlemist sõltumata selle vormist või kestusest. See viitab õpetajate erinevatele arusaamadele kiusamise tõsidusest ning rõhutab vajadust suurendada õpetajate teadlikkust kiusamise mitmekesisusest ja selle võimalikust mõjust õpilaste heaolule, et tagada asjakohane ja õigeaegne sekkumine. Õpetajad, kes usuvad, et kiusamine on tõsine probleem, on tõenäolisemalt valmis sekkuma ja rakendama tõhusaid sekkumisstrateegiaid, nagu distsiplinaarsed meetmed, ohvri toetamine ja kaasamine vanemad (Fischer, 2020).

Uuringu tulemused toovad esile, et õpetajate kirjeldused seoses õpilastevahelise kiusamisega on mitmekesised ning kajastavad erinevaid kiusamisvorme, sealhulgas verbaalset, füüsilist ja varalist kiusamist. Kõige sagedamini mainiti verbaalset kiusamist, mida iseloomustasid solvavad või halvustavad kommentaarid, narrimine ning seksuaalse alatooniga märkused. See on kooskõlas varasemate uuringutega, mille kohaselt verbaalne kiusamine on üks levinumaid, kuid samas ka keerulisemini tuvastatavaid kiusamise vorme (Salmivalli, 2010). Füüsilist kiusamist, mille tuvastamine on tavaliselt otsesem, käsitleti õpetajate vastustes teise olulise valdkonnana, rõhutades selle selgemat nähtavust ja tõsisemat käsitlust.

Tähelepanu väärrib asjaolu, et õpetajad tõid esile ka juhtumeid, mis hõlmasid esemete äravõtmist või kahjustamist, viidates sellele, et füüsiline koolikiusamine võib väljenduda ka varalise kahju kaudu. Lisaks kirjeldati juhtumeid, kus kiusatavate õpilaste isiklike esemeid, sealhulgas riideid ja isegi koduomandit, oli kahjustatud. Need näited viitavad tõsise koolikiusamise väljendusvormide mitmekesisusele ning sellele, et õpetajad puutuvad kokku erineva intensiivsuse kiusamisjuhtudega koolis.

Tulemuste analüüs seos viimase ja tõsise koolikiusamisjuhtumiga näitas, et õpetajad eristavad kiusamise tõsidust tihti ajalise kestuse ja korduvuse alusel. Korduvad ja pikaajalised juhtumid liigitati sagedamini tõsisteks, sõltumata kiusamise vormist. See viitab, et õpetajate hinnang kiusamise tõsidusele põhineb mitte ainult konkreetse juhtumi sisul, vaid ka selle kestusel ning agressiooni korduvuses. Kiusamist on defineeritud kui agressiooni vorm, mis on korduv ja võimu suhte asümmeetria (Sullivan *et al.*, 2004) ning uurimusest ilmselgus, et õpetajad kirjeldasid tõsise koolikiusamise juhuna agressiooni korduvust ja ajalist kestvust, kuid ei märkinud kiusamise tunnuseks asümmeetriat kiusaja ja kiusatavate suhetes.

Tõsiste juhtumite kirjeldustes ilmselgus samuti küberkiusamise suurem esinemissagedus. Märkimisväärne on, et küberkiusamine leidis aset nii kooliajal kui ka väljaspool seda, kuid

jõudis siiski õpetajateni, kes olid sunnitud olukorda sekkuma. See rõhutab vajadust tegeleda kiusamisega mitte ainult koolikeskkonnas, vaid ka laiemas sotsiaalses ja digitaalses kontekstis. Uuring kinnitab, et küberkiusamine ei ole õpetajate jaoks nähtamatu või kõrvaline probleem, vaid nõuab teadlikku ja koordineeritud tegutsemist.

Oluline tähelepanek tuleneb ka õpetajate enda hinnangutest kiusamise tõsiduse varieerumisele seoses koolikiusamise juhtudega. Nimelt, ühelt poolt märkisid uuritavad, et ei ole oma praktikas tõsiste koolikiusamisjuhtumitega kokku puutunud, kuid samas oli ka neid, kes rõhutasid, et nende arvates on iga koolikiusamisjuhtum iseenesest tõsine. See näitab, et õpetajate arusaamad kiusamise olemusest ja selle mõju ulatusest võivad märkimisväärselt varieeruda. Sellest võib oletada, et õpetajate teadlikkuse tase ning isiklikud väärtushinnangud mõjutavad oluliselt seda, millal ja kuidas nad kiusamisse sekkuvad.

Antud uurimuse tulemused viitavad vajadusele ühtlustada õpetajate teadmisi õpilastevahelise kiusamise erinevate vormide ja tõsiduse kohta. Õpetajate teadlikkuse tõstmine, järjepidev kooolitus ning kooli sisene toetav koostööstruktuur on võtmetegurid kiusamise varajaseks märkamiseks ja tõhusaks sekkumiseks. Uuring kinnitab, et kuigi kiusamine võib avalduda erinevates vormides, on selle mõju õpilaste heaolule ja koolikeskkonnale märkimisväärne ning nõuab järjekindlat tähelepanu kogu koolipersonali poolt.

Uurimuse piirangud ja soovitus edaspidiseks

Käesoleva magistr töö üheks olulisemaks piiranguks tuleb pidada empiirilise andmestiku kitsast ulatust pilootuuringuna, mis tuleneb väikese valimi suurusest. Kuigi vastajate arv jäi madalaks, pakub uurimus olulist sissevaadet sellesse, kuidas õpetajad kiusamist tajuvad, milliseid juhtumeid nad tõsiseks peavad. Tulevastes uuringutes võiks keskenduda laiemale valimile või kaasata erinevaid osapooli – sealhulgas õpilasi, lapsevanemaid ning koolide tugispetsialiste – et saada mitmekülgsem ja terviklikum arusaam koolikiusamisjuhtude tõsiduse ja praktika kohta.

Teiseks piiranguks on vastajate madal % Sellest tulenevalt ei ole võimalik teha üldistusi kiusamisega seotud nähtuste kohta isegi maakonna-siseselt, rääkimata laiemast üldistusvõimest Eesti õpetajaskonna suhtes. Väike vastanute hulk piirab andmete üldistusastet. Vastuste kogumine osutus keerukaks. Kuna töö autoril puudus otsene ligipääs

õpetajatele, edastati küsimustik esmalt koolide direktoritele, kes omakorda edastasid selle oma õpetajaskonnale. Kuna küsimustik oli anonüümne ja elektrooniline, ei olnud uurijal võimalik anda vastamise kohta täiendavat selgitust ega meeldetuletusi, mis mõjutas tõenäoliselt vastamismäära negatiivselt. Ükski osaleja ei olnud vastama kohustatud ning uurijal puudus otsene kontakt õpetajatega, mistõttu jäi vastajate protsent madalaks.

Uurimus hõlmas vaid kolme ühe maakonna kooli Eestis, mis kitsendab töö geograafilist ja kontekstuaalset ulatust veelgi ja põhjalikumate ja sisulisemalt rikastatud andmete kogumiseks oleks soovitatav kasutada intervjuumeetodit, mis võimaldaks uurijal saada avaramaid ja nüansseeritumalt esitatud vastuseid.

Uurimuse autor ei leidnud Eesti kontekstis varasemaid teaduslikke töid, mis käsitleksid just õpetajate hinnanguid kiusamisjuhtumitele süstemaatiliselt. See viitab uurimisvaldkonna tühimikule ning rõhutab vajadust jätku-uuringute järele. Edasistes töodes oleks soovitatav viia sarnased uuringud läbi teistes maakondades, et oleks võimalik võrrelda õpetajate hinnanguid erineva suuruse ja sotsiaalse struktuuriga koolide vahel. Selline lähenemine võimaldaks tuvastada võimalikud seosed õpetaja hinnangute ning kooli suuruse, piirkonna või õpetaja tööstaazi vahel.

Tänuõnad

Soovin tänada nende kolme kooli direktoreid, kes oli nõus minu küsimustiku oma õpetajatele edastama. Samuti soovin tänada kõiki õpetajaid, kes vastasid küsimustikule. Veel soovin tänada enda perekonda, sõpru ja töökaaslast sellel pingelisel perioodil vaimse toe eest. Eriti soovin tänada oma töö juhendajat Kristi Kõivu kannatlikkuse ja toe eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Ebbe-Diisa Põld
/allkirjastatud digitaalselt/
13.05.2025

Kasutatud kirjandus

- Aia-Utsal, M., Kõiv, K. (2025) Õpetajate ja sotsiaalpedagoogide kiusamiskäitumise kogemus ja subjektiivne heaolu. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, nr 13(1), 2025, 199–225
<https://doi.org/10.12697/eha.2025.13.1.09>
- Bauman, S., & Del Rio, A. (2006). Preservice teachers' responses to bullying scenarios: comparing physical, verbal, and relational bullying. *Journal of Educational Psychology*. 98, 219–231
- Beilmann, M. (2020) *Küsitlusuuring* Tartu Ülikool. <https://samm.ut.ee/kusitlusuuringud/>
- Burger, C., Strohmeier, D., Spröber, N., Bauman, S., & Rigby, K. (2015). How teachers respond to school bullying: an examination of self-reported intervention strategy use, moderator effects, and concurrent use of multiple strategies. *Teaching and Teacher Education*. 51, 191–202. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2015.07.004>
- Bowes, L., Maughan, B., Caspi, A., Moffitt, T. E., & Arseneault, L. (2010). Families promote emotional and behavioural resilience to bullying: evidence of an environmental effect. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry* 51, 809–817.
- Chester, K. L., Callaghan, M., Cosma, A., Donnelly, P., Craig, W., Walsh, S., & Molcho, M. (2015). Cross-national time trends in bullying victimization in 33 countries among children aged 11, 13 and 15 from 2002 to 2010. *The European Journal of Public Health*, 25 (2), 61–64. <http://dx.doi.org/10.1093/eurpub/ckv029>
- Craig, W., Harel-Fisch, Y., Fogel-Grinvald, H., Dostaler, S., Hetland, J., Simons-Morton, B., Molcho, M., Gaspar de Mato, M., Overpeck, M., Due, P., Pickett, W. (2009) A cross-national profile of bullying and victimization among adolescents in 40 countries. *International Journal of Public Health*, 54 (2), 216–224.
- Crothers, L. M., Kolbert, J. B., & Barker, W. F. (2006). Middle school students' preferences for anti-bullying interventions. *School Psychology International* 27, 475–487.
 DOI:10.1177/0143034306070435
- Crothers, L. M., & Kolbert, J. B. (2008). Comparing middle school teachers' and students' views on bullying and anti-bullying interventions. *Journal of School Violence* 3, 17–32.
 DOI:10.1300/J202v03n01_03
- Currie C et al., eds. Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012 (Health Policy for Children and Adolescents, No. (6). Külastatud aadressil
<https://iris.who.int/handle/10665/326406>
- Due P, Holstein BE, Lynch J, Diderichsen, F., Gabhain, S. N., Scheidt, P., Currie, C. (2005) Bullying and symptoms among school-aged children: international comparative cross sectional study in 28 countries. *European Journal of Public Health* 15(2):128–132 DOI:10.1093/eurpub/cki105
- Espelage, D., Green, H., & Polanin, J. (2012). Willingness to intervene in bullying episodes among middle school students: individual and peer-group influences. *The Journal of*

- Early Adolescence*. 32, 776–801. Külastatud aadressil
DOI:10.1177/0272431611423017
- Fekkes, M., Pijpers, F. I., & Verloove-Vanhorick, S. P. (2005). Bullying: who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behavior. *Health Education Research* 20, 81–91. DOI:10.1093/her/cyg100
- Gregus, S. J., Rodriguez, J. H., Pastrana, F. A., Craig, J. T., McQuillin, S. D., & Cavell, T. A. (2017). Teacher self-efficacy and intentions to use antibullying practices as predictors of children's peer victimization. *School Psychology Review* 46, 304–319. DOI:10.17105/SPR-2017-0060.V46-3
- Hammar E, Bladh M., & Agnafors S. (2020) Mental health and experience of being bullied in 12-year-old children with overweight and obesity. *Acta Paedia* 109(7):1450-1457
DOI:10.1111/apa.15131
- Haataja, A., Sainio, M., Turtonen, M., & Salmivalli, C. (2016). Implementing the kiva antibullying program: recognition of stable victims. *Journal of Educational Psychology* 36, 595–611. DOI:10.1080/01443410.2015.1066758
- Helk, T. (2019) Tõsise ja viimase koolikiusamise juhu kirjeldus II kooliastme õpilaste arvamuse alusel [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace.
<http://hdl.handle.net/10062/65004>
- Islam S., (2018). Half of world's teens experience peer violence in and around school - UNICEF Külastatud aadressil
<https://www.unicef.org/eap/press-releases/half-worlds-teens-experience-peer-violence-and-around-school-unicef>
- James, D. J., Lawlor, M., Courtney, P., Flynn, A., Henry, B., & Murphy, N. (2008). Bullying behaviour in secondary schools: what roles do teachers play? *Child Abuse Review*. 17, 160–173. DOI:10.1002/car.1025
- Kaltiala-Heino R, Rimpelä M, Rantanen P & Rimpelä A. (2000) Bullying at school – an indicator of adolescents at risk for mental disorders. *Journal of Adolescent Health* 23(6):661–674 DOI:10.1006/jado.2000.0351
- Kendrali, E., Allemann, M., Murasov, M., Haugas, S., & Mägi, E. (2022). Kiusamist ennetavate ja vähendavate sekkumiste tõhusus ning haridusasutuste kogemused nende rakendamisel. Mõttekoda Praxis. Külastatud aadressil
https://ajakiri.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2023/01/kiusamisennetuse_uuring_1_opparuanne_praxis.pdf
- Kiusamisvaba kool* (2020) UURING: Küberkiusamist KiVa-koolides vähem ka distantsõppes, mujal on põhjust aimata kasvu Külastatud aadressil
https://kiusamisvaba.ee/uuring-kuberkiusamist-kiva-koolides-vahem-ka-distantsoppes-mujal-on-pohjust-aimata-kasvu/?utm_source=chatgpt.com
- Kiusamisest vabaks (s.a)* Kiusamise fenomen Külastatud aadressil
<https://kiusamisestvabaks.ee/kiusamisest/kiusamise-fenomen/>
- Kool kiusamisest vabaks (s.a)* Külastatud aadressil
<https://www.oiguskantsler.ee/kool-kiusamisest-vabaks/opetajale.html>
- Kõiv, K. (1997). *Medali kaks poolt ehk ohvrite ja kiusajate kindlaksmääramine nooremas*

- koolieas. Kraav, Inger, Kõiv (Toim.) *Lapse probleemid ja probleemid lapsega. Artiklite kogumik (62 - 71)*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Kõiv, K. (2003). Antisotsiaalse käitumisega õpilased. *Artiklite kogumik III*. Tartu: OÜ Vali Press.
- Küberkiusamine. (s.a.). Külastatud aadressil
<https://www.targaltinternetis.ee/opetajatele/kuberkiusamine/>
- Ledwell, M., & King, V. (2015). Bullying and internalizing problems. *Journal of Family Issues*, 36, 543–566. doi: 10.1177/0192513X13491410
- Luca, Lisa D., Menesini, E., & Nocentini, A. (2019) The Teacher's Role in Preventing Bullying. *Educational Psychology Volume 10*
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01830>
- Mark, L., Sisask, M., Vaikmaa, J., Värnik, P., Värnik, A. Eesti-Rootsi Vaimse Tervise ja Suitsidoloogia Instituut (ERSI) Kiusamine koolis Uuringu raport (2015) Külastatud aadressil
https://suicidology.ee/wp-content/uploads/2017/03/UURINGU-KIUSAMINE-KOOLIS-RAPORT_II.pdf
- Menesini, E., & Salmivalli, C. (2017). Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions. *Psychology, Health & Medicine*, 22, 240–253.
<https://doi.org/10.1080/13548506.2017.1279740>
- Merrell, K. W., Gueldner, B. A., Ross, S. W., & Isava, D. M. (2008). How effective are school bullying intervention programs? A meta-analysis of intervention research. *School Psychology Quarterly* 23, 26–42. DOI: 10.1037/1045-3830.23.1.26
- Olweus, D. (1993). Bullying at school: What we know and what we can do. *Psychology in the Schools: Volume 40, Issue 6* <https://doi.org/10.1002/pits.10114>
- Olweus, D. (2013). School bullying: Development and some important challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*, 9(1), 751–780.
<https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-050212-185516>
- Paljakka, A (2024) Teachers' Awareness and Sensitivity to a Bullying Incident: A Qualitative Study. *International Journal of Bullying Prevention (2024)* 6:322–340
<https://doi.org/10.1007/s42380-023-00185-7>
- Pikksööt, J (2023) *Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine. 2021/2022 raport* (lk 46–49) TAI
- Pikksööt, J (2024) *Kiusamise levimus Eesti noorte seas ja sellega seotud tegurid Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine 2021/2022. õppeaasta raport* TAI
- Rigby, K. (2014). How teachers address cases of bullying in schools: a comparison of five reactive approaches. *Educational Psychology in Practice* 30, 409–419.
 DOI:10.1080/02667363.2014.949629
- Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Tartu Ülikool Külastatud aadressil <https://samm.ut.ee/valimid/>
- SA Kiusamisvaba kool KiVa on koolidele suunatud kiusamise ennetamise ja vähendamise programm Külastatud aadressil <https://kiusamisvaba.ee/kiva-programm/>
- Salmivalli, C., Lagerspets, K., Björkqvist, K., Osterman, K & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status

- within the group. *Aggressive Behavior*, 22, 1 - 15
DOI:10.1002/(SICI)1098-2337(1996)22:1<1::AID-AB1>3.0.CO;2-T
- Salmivalli, C. (2010). Bullying and the peer group: A review. *Aggression and violent behavior*, 15(2), 112–120. DOI:10.1016/j.avb.2009.08.007
- Seidel, A., Oertel, L. (2017). A categorization intervention forms and goals. In Bilz, L., Schubarth, W., Dudziak, I., Fischer, S., Niproschke, S., Ulbricht, J. (Eds.), *Gewalt und Mobbing an Schulen. Wie sich Gewalt und Mobbing entwickelt haben, wie Lehrer intervenieren und welche Kompetenzen sie brauchen* (pp. 13-25). *Bad Heilbrunn*, Germany: Klinkardt.
- Sharp, S., & Smith, K. P. (Toim). (2004). Võitlus koolikiusamisega. Tallinn: El Paradiso.
- Smith, P. K., Pepler, D., & Rigby, K. (2004). *Bullying in schools: How successful can interventions be?* Cambridge, UK: Cambridge University Press. DOI:10.1017/CBO9780511584466
- Smith, K. P. & Brain, P. (2000). Bullying in Schools: Lessons From Two Decades of Research. *Aggressive Behavior*, 26, 1–9.
DOI:10.1002/(SICI)1098-2337(2000)26:13.0.CO;2-7
- Sullivan, K., Cleary, M., & Sullivan G. (2004). Kiusamine koolis. Mis see on ja kuidas sellega toime tulla
- Tervise Arengu Instituut (2023) Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine. 2021/2022 raport (lk 46–49) Tallinn
- Treial, K. (2016) KiVa kiusamisvastase programmi prooviuring Eestis: kaheaastase klaster-randomiseeritud kontrollkatse tulemused *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, nr 4(2), 2016, 191–222 Külastatud aadressil
https://www.researchgate.net/publication/309473354_KiVa_kiusamisvastase_programmi_prooviuring_Eestis_kaheaastase_klaster-randomiseeritud_kontrollkatse_tulemused
- Vaher, A. (2002). Koolikiusamine. Lastekäitumishäired. *Laps. Elu, probleemid ja lahendus* (lk 42–102). Tallinn. Külastatud lingil
<file://arhe/home/ebbediisa.pold/Downloads/518erki-korp-laps-elu.pdf>
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool Külastatud lingil
<https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/3538e168-6012-4e90-8484-4bb59be8b14a/content>
- Yoon, J. S. (2004). Predicting teacher interventions in bullying situations. *Education and Treatment of Children* 21, 37–45. Külastatud aadressil
<https://www.jstor.org/stable/4289978>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks

Mina, Ebbe-Diisa Põld,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
“Koolikiusamise juhtude kirjeldus õpetajate arvamusel”,

mille juhendaja on Kristi Kõiv,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda ainult säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni. Ma ei luba oma lõputööd avaldada.

2. Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud reprodutseerimise õigus jääb alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Ebbe-Diisa Põld

13.05.2025